בפיקעא אורי ליה רבי אמי ואמרי לה רבי אסי אורי ליה ליתי שב ביני אהלא [א]תולנא וצייר ליה בחללא דבי צוארא וליכרוך עילויה נירא ברקא וטמיש ליה בנטפא חיורא וליקליה ובדר ליה עילויה אדהכי והכי ליתי קשיתא דאסנא לינח פיקעא להדי פיקעא וה"מ פיקעא עילאה פיקעא תתאה מאי לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח וליפשר ולישדי ביה ואי לא לייתי תלת טרפא קרא דמייבשי בטולא וליקלי וליבדר עילויה ואי לא (א) לייתי משקדי חלזוני ואי לא מייתי משח קירא ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא ודעמר גופנא בסיתווא רבי אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן ואמרי (ב) ליה בי מדרשא מאי אורי ליה כי הא דאמר אביי [ב]אמרה לי אם לא איברי כולייתא אלא לאודנא ואמר רבא אמר לי מניומי אסיא כולהו שקיינו קשו לאודנא לבר ממיא דכולייתא לייתי כולייתא דברחא קרחא וליקרעיה שתי וערב ולינח אמללא דנורא והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניה לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי ואי לא לייתי (ג) תרבא דחיפושתא גמלניתא וליפשר ולישדי ביה ואי לא למלייה לאודניה מישחא וליעבד שב פתילתא דאספסתא וליתי שופתא דתומא וליתוב ברקא בחד רישא וליתלי בהו נורא ואידך רישא מותבא באודנא וליתוב אודניה להדא נורא ויזדהר מזיקא ונישקול חדא וננח חדא לישנא אחרינא ואי לא לייתי שב פתילתא ביקרא ושייף ליה מישחא דאספסתא ונייתי חד רישא בנורא וחד רישא באודניה ונשקול חדא וננח חדא ויזדהר מזיקא ואי לא (ד) לייתי אודרא דנדא דלא משקיף ונגח בה ולתלייה לאודניה להדי נורא [ג]ומיזדהר מזיקא ואי לא לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין [ד]ולימלחיה מילחא גללניתא ולקלי ולידבק וסימנך רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא אמר רבה בר זוטרא אמר רבי חנינא [א]מעלין אזנים בשבת תני רב שמואל בר יהודה ביד [ב]אבל לא בסם איכא דאמרי בסם אבל לא ביד מ"ט מזריף זריף אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת סבור מיניה הני מילי הוא דשחקי סמנין מאתמול אבל משחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים לא א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מיפרשא מיני' דרב יהודה אפילו מישחק בשבת ואתויי דרך רשות הרבים מותר רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבת אמר להו רב שמואל בר יהודה מאן ציית ליהודה מחיל שבי לסוף חש בעיניה שלח ליה [ה]לכ"ע שרי לדידך אסיר וכי מדידי הוא דמר שמואל היא (ה) ההיא אמתא דהואי בי מר שמואל דקדחא לה עינא בשבתא צווחא וליכא דאשגח בה פקעא עינא למחר נפק מר שמואל ודרש עין שמרדה [ג]מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא באוכנתא דליבא תלו כגון מאי [ו]אמר רב יהודה כגון רירא דיצא דמא דימעתא וקידחא ותחלת אוכלא לאפוקי סוף אוכלא ופצוחי עינא דלא אמר רב יהודה זיבורא ודחרזיה סילוא וסמטא ודכאיב ליה עינא ואתי עילויה אישתא כולהו בי בני סכנתא חמה לחמה (ו) וסילקא [ז]לצינא וחילופא סכנתא חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא חמימי לסילוא וקרירי

לחספניתא

בפיקעא. פי' (ז) טבעת של בית רעי ובלע"ז פיג"א: **אורי ליה.** רפואה: **שב ביני אהלא תולאנא.** לשון שבע גרעינין אדומים כתולעת הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן התם (שבת דף נ.) הבורית והאהל. תולאנא לשון תולעת שני: **בחללא דבי צוארא.** חתיכות בגד שנוטלין מבית הצואר של חלוק כשעושין לה פה: **נירא ברקא.** ליצ"א של שיער בהמה: **וטמיש.** וטובל: **אדהכי והכי.** בעוד שהוא ממור אחר סמנים הללו: **קשייתא דאסנא.** גרעין של פרי הסנה בטניסס הגדילים בסנה ומלאין גרעינין: **פיקעא להדי פיקעא.** סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו: **פיקעא עילאה.** הנראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפר: **פיקעא תתאה.** כפי הנקב מלמטה: **תרבא דצפירתא דלא אפתח.** חלב שעירה שלא ילדה: **וליפשר.** ימחהו באור וימשחהו בו כדמתרגמינן נמס פשר: **טרפא דקרא דמייבשי בטולא.** עלי דילועין שנתייבשו בצל: **משקדי חלזוני.** לימ"ץ בלע"ז מין חלזון: **משח קירא.** שמן זית ושעוה טרופין יחד: **ולינקוט בשחקי דכיתנא בקייטא.** יתכסה בשחקים של פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי: **ודעמר גופנא.** בגדים של צמר גפן שהן חמים: **שקייני.** משקין: **ברחא.** שם לאו: **ברחא קרחא.** עז שאינה מסורבל בצמר כרחל: **אמללא.** גחלים לוחשות: **חיפושתא.** אשקרבו"ט ובלשון כנען קרוקי"ס: **גמלניתא.** גסה והוא הנטור"ן: **פתילה דאספסתא.** עלה ארוך של שחת ירק של חטין: **שופתא** (ו) **דתומא.** בית יד של שום והן עלין היבשים שהן נאחזין בהן. שופתא לשון אחיזה כדאמרינן בגיטין (דף נב.) שופתא דקופינא דמרא רפיא: **ברקא.** כמו נירא ברקא [לעיל] שער של ליצ"א: **וניתלי בהו נורא.** יבעיר בהן האור: **ונזהר מזיקא.** לא יתן אזנו לרוח: **ונשקול חדא ונינח חדא.** כשיטול זו מן האוזן יתן את זו עד שיכלו כולן: **אודרא דנדא.** מוכין הנבועים בלבע שקורין פוילי"ד: **דלא משקף.** אינו מכוס כשמן (ז) נגפלו. משקף לשון עלה נדף (ויקרא כו) טרפא דשקיף נתכט: **גובתא דקניא בר מאה שנין.** שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי מאה שנה: **מלחא גללניתא.** מלח של אבן הדומה לשיש בלע"ז שליימ"א: **רטיבא ליבשתא ויבשתא לרטיבא.** כל הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האוזן אלא אותן הרפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכוליתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלין לאוזן יבשה שיש לו חולי ואינה מוליאה לחה ורפואות של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוליאה לחה: **מעלין אונים.** גידי אזנים פעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר: **אבל לא בסם.** הואיל ואפשר ביד: **מיזרף זריף.** [ט]עושה חבורה ויש חילול שבת יותר אבל קצירת סם אין שם חילול דאורייתא: **שמרדה.** שרוצה לצאת כאדם המורד ויוצא: **אבל מישחק ואיתויי דרך רשות הרבים לא.** דלאו סכנת נפשות אלא סכנת עוורון: **אפילו מישחק ואיתויי כו'.** כדאמרינן לקמן שורייני דעינא בליבא תלו מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב: ה"ג **מאן דלייט ליה ליהודה מחיל שבי.** השומע דבריו ומקבלם יחלל שבת: **לדידך אסיר.** שאתה אסרת ועברת על דברי: **וכי מדידי הוא.** מדעתי הייתי אומר דבר זה שמחית על ידי: **דמר שמואל היא.** ממנו קיבלתיה: **דקדחא.** אשלפי"ר לשון כקדות אש (ישעיה סד) תמימות: ה"ג **מותר לכוחלה בשבת מ"ט שורייני דעינא באוכנתא דליבא תלו:** **כגון מאי.** על איזה חולי העין מחללין שבת: **רירא.** נוטפת עינו רירא בלע"ז קליי"א: **דיצא.** אישפונג"ט לשון נעיצה ותחיבה: **קדחא.** תמימות: **תחלת אוכלא.** בתחלת החולי: **סוף אוכלא.** שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט: **ופצוחי עינא.** שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עינו: **זיבורא ודחרזי' סילוא וסימטא וכאב עינא ודאתי עלה אישתא כולהו בי בני סכנתא.** מי שיש עליו אחת מאלה שנשכתו צרעה או שנתחב קוץ בבשרו דמחריה לשון מתרחות של דגים (ב"מ כא.) סילוא קוץ או שיש עליו סימטא קלו"ג ונכנס במרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא: **חמה לחמה.** א] לגון יפה לחולי חמה: **וסילקא.** תרדין: **לציקא.** לשחפת צוננת: **וחילופא סכנתא.** לפי שהגנון מוסיף עליו קור והתרדין מחממין: **חמימי לסילוא.** צריך לשרות המכה בחמין והא דאמרינן לעיל סילוא בי בני סכנתא היכא דרחיץ כל גופו בי בני שמחמם כל גופו:

חוספניתא

שורייני דעינא בליבא תלו. פ"ה מאור העין (ח) תלוי בטרפשי ליבא ולי נראה באוכנתא דלבא תלו כלומר ראיית העין תלוי בהבנת הלב שורייני בשי"ן כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב א"נ סורייני בסמ"ך מלשון סייר נכסיה (חולין קה.) באוכנתא (ט) בבי"ת לשון הבנה כדאמרינן במרכבה (מגילה כד:) באוכנתא דליבא הוי חזי: **חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא.** מכאן פי' (י)ר"י הא דאמרינן בפ"ק דחגיגה (דף ה.) ומצאוהו רעות רבות וצרות כגון זיבורא ועקרבא שניהם צרות זו לזו שא"א לעשות לו לא חמימי ולא קרירי ודלא [נ]כפ"ה שפירש שעושות לו הרבה צרות ולפירושו קשה מה היה לו להזכיר אלו יותר מהאחרות:

שני

עין משפט נר מצוה

מו א ב מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה י ופכ"א הלכה לא סמג עשין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף מג [וכרב אלפס שבת פי"ד דף מג. ושם כל הענין]:

מז ג מיי' שם פ"ב הל' ד טוש"ע שם סעי' ט:

◆

מוסף רש"י

רירא. שעושה ריר בכ"מ והוא שקורין קלידי"א בלע"ז שהוא עושה ריר שמגליד תמיד (ביצה כב.). דיצא. פי' שנוקב כמו מחט כמו (חולין נג:) דץ ביה מידי (ביצה שם). דמא. שנקק"ר (שם). דימעתא. מדמעת תמיד (שם). וקידחא. לשון קדחה כאש, בורפת, והיא שקורין איפקלפיישו"ן (שם). ותחלת אוכלא. תחלת החולי של כל אלו (שם). סוף אוכלא ופצוחי עינא. שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא לנהיה מאורו (שם).

שייך לעמוד הבא

ותרדין. בליי"ן (ברכות לז.). ומי סיסין. תבשיל של פולימו"ל (שם ומד:). והרת. ולדיר"א שהולד נולד בו (שם מד:) שהשליל בתוכה (שם לו:). ויותרת הכבד. איינבר"ש של בהמה (שם). ושחלים. מין מאכל (גיטין נז.). ותגלחת. אם מגלח (ברכות לז:). שפוד שפחות וגומות. אלו שלש הלכות רב מלכיו אמרן ולא רב מלכיא, מפני שבשמועותיהן דומין זה לזה יש שמחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו בהם סימן לסדר השמועות (ביצה כח.). שפוד. כפ' אין צדין (ביצה כח:) שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו, א"ר מלכיו א"ר אדא ושומטו ומניחו בקרן זוית, והיינו שמעתתא, דעילויה מילתא דאמורא אמריה (מכות כא.). שפחות. משנה היא כפ' אע"פ (כתובות נט:) ר"א אומר אפילו הכניסה לו מאה וכו', אמר רב מלכיו א"ר אדא בר אהבה הלכה כר"א, והיינו משנה, דאמתני' קאי ולא קאמר מילתא מאפי נפשיה (שם). גומות. בנדה בבא סימן (נב.) רבי מלכו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות. רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין בו שערות (שם). בלורית. כפ' אין מעמידין הי' והיינו מתניתא (שם). אפר

◆

רבינו חננאל

ההיא נקראת סקוטלי. פי' פרונקא שליח להודיע להזהר וכבר פרשנוהו בכמה מקומות. פי' חש בפיקעא מלשון בקיעה והיא פיקא כלו' מקום שנבקע בתחתוניות של אדם. לכורה פי' רוח שאוחזת האשה אחרי לידתה נקרא כורא. אברתא ברוש. קשייתא דאסנא פי' גרעינים של סנה. צפירתא דלא אפתח צפורת שלא נפתחה רחמה כלומר עדיין לא ילדה: ר' אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן מייא דכוליתא דברחא נקרעיה שתי וערב לינחיה אמללא דנורא והנהו מיא דצילי מינה לא קרירי קרירי ולא חמימי חמימי אלא פשורי דלא איברי כוליתא אלא לאודנא: א"ר חנינא מעלין אזנים בשבת. תני רב ושמואל ביד אבל לא בסם. איכא דאמרי בסם דיד מזרף זריף כלומר נגיעת היד קשה היא ושורפת: אמר [רב זוטרא בר טוביא] משמיה דרב עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. ואסיקנא אפילו מישחק סממנין בשבת ואיתויי דרך רשות הרבים שרי: רב יהודה שרא למיכחל עינא בשבתא וכו'. דרש מר שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת דסכנה היא דהא ההיא אמתא בי מר שמואל דקדיחא לה עינא צווחה בשבת ולא אשגח בה חד ופקעא עינא והני מילי בתחלת אוכלא כגון רירא דיצא דמא ודמעתא וקידחא פי' מורגת ריר וכואבת כאילו נועצין דבר בעינא ואתי דמא ודמעתא ומעלה חמות כדכתיב כי אש קדחה באפי וגו' והוא בתחלת אוכלא מחללין עליה השבת אבל בסוף אוכלא ופצוחי עינא לא: אמר רב יהודה מי שהכתו זיבורא וכן מי שהכהו קוץ וכן מי שיש לו כאב עין וכן מי שהקיז דם לכל אלו הדברים להכנס בבית מרחץ סכנה היא. חמא לחמא פי' וסילקא לזיקא. מי שעקצו עקרב ראוי להאכילו דברים חמים ומי שהכתו זיבורא ראוי להאכילו דברים קרים וחילופא סכנה

מסורת הש"ס

א) תולעת. יעב"ץ, ב) [קדושין לא: וש"נ], ג) ולעיל יעב"ץ, ד) ולעיל יעב"ץ, ה) [שבת קכ:], ו) כילה כב., ז) [גיר' הערוך בערך חס ז' לויקא ועי' רש"י ד"ה לויקא נראה שגרסתו נ"כ היה קן], ח) [נ"א פין], ט) בפ"א: טוטב"ש, י) [שמות טז], כ) בשנט. יעב"ץ, ל) [עי' רש"י יבמות עו. ד"ה מורף זרף], מ) [חגיגה ה. כתבו זה בשם ר"ת], נ) [עי' פירוש רש"י שלפנינו בחגיגה שם כתב תוס' נקט זיבורא ועקרבא דאמרינן במסכת ע"ז חמימי לעקרבא וכו' והיינו כפי' ר"י דהכא],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לייתי משקדי חלזוני. נ"ב בערוך ערך משקד גורס משקרי וע"ש פירושו: (ב) שם ואמרי לה בי מדרשא: (ג) שם תרבא דחיפושתא. נ"ב פולעם המסורה ועיין בערוך: (ד) שם לייתי אודרא דנדא. נ"ב ס"א דגדא ועיין בערוך: (ה) שם דההיא אמתא: (ו) שם וסילקא לצינא. נ"ב ס"א לזיקא וכן בערוך ופי' תרדין לרוח שהוא בכריסו של אדם עכ"ל: (ז) רש"י ד"ה שופתא דתומא בית יד של שום והן עלין. נ"ב אבל בפרק חולין משמע שהוא אמצעי של שום וכן פרש"י ע"ש דף קמ: (ח) תוספות ד"ה שורייני וכו' מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב כלומר כל"ל: (ט) בא"ד סייר נכסיה באוכנתא. נ"ב ובמסכת נדה דף כ ע"ב איתא בתווי דלבא יתבי ותווא הוא תרגום של חדר ר"ל חדר הלב והוא נכון:

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה חמה לחמה. נ"ב עי' בערוך ערך חם וממנו לקח רש"י פירושו ומשמע שם דגרים חמא באל"ף בסוף:

◆

לעזי רש"י

פיג"א. פי הטבעת.
ליצ"א. ניר.
בוטונ"ש (בס"א). פירות ורד-הבר.
לימ"ץ. חילזון ערום.
אישקרבו"ט. חיפושית.
קרוקי"ם. חיפושית (בפלאורית).
הניטור"ן. שחרורית (מין חיפושית).
ליצ"א. ניר.
פוילי"ד. צבע סגול.
שליימ"א [שי"ל יימ"א]. מלח הסלע (כגון מלח סדומית).
אשלפי"ר [אישקלפי"ר]. להתחמם, ללקות ברלקת.
קציי"א [קציד"א]. ליחת העיניים.
אישפונג"ט [אישפוינטי"ש]. כאבים נוקבים.
קלו"ג. נסיוב.